

FORFALSKERNE

- ET UNDERVISNINGSMATERIALE

Niveau: folkeskolens ældste klasser og ungdomsuddannelsernes grundforløb

Fag: samfundsfag, historie, dansk og mediefag

INDHOLD:

Til læreren	2
Adolf Burger	4
Myterne om "skatten" i søen Toplitzsee – og om hvor de falske penge fra „Operation Bernhard“ befinder sig	5
Virkeligheden bag filmen <i>Forfalskerne</i>	7
Filmen.....	9
Interview med Stefan Ruzowitsky	12
Kolofon	15

Det Danske Filminstitut © 2007

Gothersgade 55 / 1123 København K / 3374 3400 / www.dfi.dk

FILMENS CREDITS:

Originaltitel: Die Fälscher

Tyskland/Østrig 2007

Instruktion og manuskript: Stefan Ruzowitsky. Baseret på en bog af Adolf Burger

Længde: 98 minutter

Distribution: Nordisk Film

Medierådets vurdering: tilladt for børn over 15 år

Medvirkende:

Salomon Sorowitsch: Karl Markovics

Adolf Burger: August Diehl

Friedrich Herzog: Devid Striesow

DET DANSKE FILMINSTITUT
WWW.DFI.DK/FILMISKOLEN

TIL LÆREREN

Tysk films opgør med fortiden

Forfalskerne er led i en ny tendens i tysk film, som i lang tid efter den anden verdenskrig har lidt af noget, der kan minde om et kollektivt hukommelsestab. I de første mange år efter krigen var den tyske filmproduktion præget af populære "Heimatfilme" og "Schlagerfilme" af ringe kvalitet, fuldstændig blottet for enhver omtale af politik og krig. Først omkring årtusindskiftet er der rigtig kommet hul på bylden i form af filmiske opgør med både DDR-tiden og den endnu vanskeligere nazistiske fortid, jødeforfølgelserne og koncentrationslejrene. Der havde dog i 1960'erne været en ny bølge i tysk film. Disse film levede af et offentligt støttesystem, der som i andre lande skulle fremme kvalitetsfilm og præmiere de bedste (dette finder især sted ved Berlin-filmfestivalen). Men hvor den nye bølge i f.eks. Frankrig hovedsagelig bestod af et filmmæssigt opgør med den ældre generation, så blev den unge tyske film et opgør med den fædrene generation på nærmest alle punkter, både filmisk, ideologisk og politisk.

Denne unge tyske bølge var imidlertid snæver og hyperintellektuel. Dens film blev nærmest lavet på et opkog af Brecht og Marx, og der tales og tales om politik, om krig, om nazisme og så videre. Instruktørerne var nærmest cinefobe. Deres film er ikke film, publikum skal leve sig ind i – det er film, der skal få publikum til at tænke! Disse film blev kun set af meget få mennesker, hvilket af skaberne nærmest blev opfattet som en kvalitet ved dem, men samtidig gjorde, at de fik en meget ringe virkning på den offentlige mening og klimaet omkring den tyske fortid.

Det filmiske opgør med nazismen kommer i første omgang ikke fra tyskerne, men fra udlandet, især med den amerikanske tv-serie *Holocaust* (1978) Claude Lanzmanns ni timer lange dokumentarfilm *Shoah* (1985), og Steven Spielbergs spillefilm *Schindlers liste* (1993). Tyske krigsfilm som *Die Brücke* (1959, dansk *Broen*) og *Das Boot* (1981, dansk *U-båden*) viser den almindelige soldats meningsløse skæbne og det nytteløse heltemod, men tager aldrig fat om problemets rod: Den tyske nazisme.

Det er, som om hele krigsgenerationen først skulle forsvinde, før selvransagelsen i tysk film efter årtusindskiftet kunne tage fart med fuld kunstnerisk styrke. Det gamle Østtyskland fik en tur i vridemaskinen i *Good Bye, Lenin!* (2003) og *Das Leben der Anderen* (2006, dansk *De andres liv*), og nazismen blev gransket nøje i *Sophie Scholl – Die letzten Tage* (2005, dansk *Sophie Scholl - de sidste dage*) og ikke mindst i publikumssuccesen *Der Untergang* (2004), hvor tysk film for første gang vover sig ud i et portræt af Hitler. Ikke som den rendyrkede dæmon, mange (ikke mindst i Tyskland) gerne ser ham portrætteret som, men som en modsætningsfyldt figur, som det ene øjeblik udviser en nærmest faderlig forståelse over for sine omgivelser for i næste øjeblik at true sine generaler med at drukne dem i deres eget blod. Men selv om manuskriptet til *Der Untergang* er delvist baseret på Hitlers sekretær Traudl Junges erindringer, kommer man aldrig rigtig ind under huden på hverken hende eller Adolf Hitler. Det er filmens hensigt at vise, at intolerance og fanatisme leder ned i afgrunden, men filmen forklarer aldrig, hvad der kan få almindelige mennesker til at slå ind på den vej og slutte sig til bevægelser som nazismen. Filmen *Napola – Elite für den Führer* (2004, dansk *Napola – Hitlers elite*) giver derimod en antydning af, hvad der for en ung mand kan virke tiltrækkende i nazismens blanding af politik og militær æstetik.

Forfalskerne (*Die Fälscher*) går til sagen fra en noget anden vinkel og kaster et skævt sidelys ind over et næsten glemt kapitel fra 2. verdenskrig, nemlig den fantastiske historie om nazisternes forsøg på at gennemføre et historisk stort falskneri af udenlandsk valuta, som antoges at kunne få betydning for udfaldet af krigen. Forfalskeren Salomon Sorowitsch (som spilles af Karl Markovics) er falskmøntnerens ukronede konge i 1930'ernes svingende Berlin. Han bevæger sig elegant og ubesværet i en selskabsverden befolket af svindlere, gigoloer og letpåkledte kvinder, indtil han en dag arresteres og sendes i koncentrationslejr. Ved hjælp af tvivlsomme metoder og sine evner for falskneri forflyttes han imidlertid til Sachsenhausen, hvor han sammen med blandt andet Adolf Burger (som spilles af August Diehl) skal lede nazisternes forsøg på at forfalske den engelske og ikke mindst amerikanske valuta. Men da Adolf Burger saboterer

nazisternes foretagende, stilles Salomon Sorowitsch i et moralsk dilemma om sin egen rolle i forhold til henholdsvis nazisterne, sine kammerater og de andre fanger i koncentrationslejren. Filmen bygger på den nu 90-årige Adolf Burgers erindringer og er et gribende og atypisk krigsdrama, som virtuost undersøger store og universelle spørgsmål om skyld og uskyld uden at forfalde til hverken unødvendig råhed eller sentimentalitet.

Forfalskernes manuskriptforfatter og instruktør, Stefan Ruzowitsky, er født i Wien i 1961. Han studerede teater og historie og deltog i filmkurser og seminarer. I første halvdel af 1980'erne arbejdede han som teaterinstruktør og skrev radiospil for den østrigske radiostation ORF. Fra 1987 arbejdede Ruzowitsky som freelance instruktør og forfatter for fjernsyn, reklamefilm og musikvideoer. I 1996 debuterede han som spillefilmsinstruktør med filmen *Tempo*, og han har siden lavet en håndfuld spillefilm.

Dette undervisningsmateriale fokuserer først og fremmest på filmens historiske baggrund og kontekst og på de moralske dilemmaer, filmens figurer stilles over for. Det er tænkt til undervisning i samfundsfag, historie, dansk og mediefag i folkeskolens ældste klasser og ungdomsuddannelsernes grundforløb.

Materialet består af to dele: En *baggrundsdel*, der handler om de historiske begivenheder samt om den roman af Adolf Burger, der ligger til grund for filmens handling, og en *filmdel*, som beskæftiger sig med fortællingen i filmen. Her findes også et interview med instruktøren.

Bortset fra afsnittet 'Til læreren' er det tanken, at materialet skal kunne printes og deles ud som undervisningsmateriale til eleverne. Det er ikke tanken, at materialet skal læses eller gennemgås som en helhed. Det er snarere ment som inspiration til undervisningen og repræsenterer forskellige indfaldsvinkler, læreren kan vælge imellem i arbejdet med filmen.

Der ligger forslag til arbejdsopgaver efter de enkelte afsnit; opgaverne er formuleret, så de kan bruges efter behov – til mundtligt arbejde, gruppearbejde, klassediskussioner eller skriftlige opgaver.

God fornøjelse
Søren Søgaard

ADOLF BURGER

Forfalskerne bygger på en bog af bogtrykkeren Adolf Burger fra den slovakiske by Velká Lominca, som tyskerne kaldte Grosslornitz. Adolf Burger blev efter den tyske besættelse arresteret og interneret af tyskerne sammen med sin unge kone af "politiske grunde" i 1942. Hans kone blev myrdet i udryddelseslejren Auschwitz-Birkenau, og selv blev han efter halvandet år sendt til koncentrationslejren Sachsenhausen, som lå i Berlinerforstaden Oranienburg, omkring 35 km fra Berlins centrum, for sammen med andre "specialister" at opbygge en hemmelig falskmøntnerfabrik for nazisterne.

Sachsenhausen havde en særlig position blandt de tyske koncentrationslejre, fordi hovedkvarteret for SS ikke lå langt fra lejren, og uddannelsen af SS-vagter til hele det tyske lejrssystem i stort omfang fandt sted her. Sachsenhausen var ikke en egentlig udryddelseslejr, sådan som fx Auschwitz, men alligevel omkom ca. 100.000 af de 200.000 fanger, der sad i lejren mellem dens oprettelse i 1936 og 1945, hvor den blev befriet af sovjetiske styrker. Sovjetunionen førte lejren videre til 1950 som speciallejr nr. 1, hvor de sovjetiske myndigheder indsatte nazister, socialdemokrater, russere under repatriering og andre, som regimet mistænkte for at være politisk uønskværdige. I den sovjetiske tid sad omkring 60.000 mennesker i lejren. Af dem døde omkring 12.000 af underernæring, sygdomme og fysisk og psykisk udmattelse.

Porten til koncentrationslejren Sachsenhausen (Wikipedia)

I maj 1945 blev Adolf Burger befriet fra en filiallejr under koncentrationslejren Ebensee af amerikanske soldater. Han vendte tilbage til Tjekkioslovakiet, hvor han igen begyndte at arbejde som bogtrykker. Han nedskrev sine erindringer i bogen *Des Teufels Werkstatt. Die grösste Fälscheraktion der Geschichte.* (oversat: "Djævlens værksted. Historiens største forfalskningsaktion") (München: Elisabeth Sandmann Verlag, 2007). Det er denne bog, der danner grundlag for manuskriptet til filmen *Forfalskerne*. Det blev Adolf Burgers mission i livet at viderebringe sine erindringer om sine oplevelser i den nazistiske tid. Han er i skrivende stund (2007) i 90'erne, men fortsætter utrætteligt med at rejse, holde foredrag og optræde på skoler for at fortælle unge mennesker om sit liv og om, hvad der virkelig skete dengang.

MYTERNE OM "SKATTEN" I SØEN TOPLITZSEE – OG OM HVOR DE FALSKE PENGE FRA „OPERATION BERNHARD“ BEFINDER SIG

Under overskriften „Geld wie Heu“ (Bunker af penge) fortalte magasinet Stern i 1959 om et sensationelt fund af falske britiske pundsedler i søen Toplitzsee i Steiermark i Østrig. Ni kasser med falske penge blev fundet i søen sammen med hemmelige SS-arkiver. Så snart Stern havde fortalt om kasserne med de falske penge, begyndte flere og flere rygter at spredes om Det tredje Riges guldreserver og stjålne kunstgenstande, som man sagde skulle være sænket ned i dybet i Toplitzsee. Lokale indbyggere kunne huske, hvordan soldater havde tvunget dem til at sejle ud på søen mod slutningen af krigen, og de kunne også huske de mystiske kasser, der blev sænket ned i vandet. Dette gav snart anledning til myten om det nedsænkede guld, og søen blev forvandlet til et Mecca for skattejægere fra hele verden.

Toplitzsee er ca. to kilometer lang og 103 meter dyb på det dybeste sted, og under 20 meters dybde indeholder vandet i søen ikke ilt. De mange træstammer, som blev kastet i søen og ikke rådner, gør dykkernes arbejde vanskeligt og meget farligt. Mange skattejægere har ikke desto mindre prøvet lykken. Men i 1963 udstedte de østriske myndigheder, efter et antal mystiske ulykker og en ung dykkers død under en uautoriseret skattejagt i søen, et forbud mod at dykke i Toplitzsee.

Den dybe og mystiske Toplitzsee i Steiermark i Østrig (Wikipedia)

For en gang for alle at gøre en ende på de farlige dykkerekspeditioner og myten om det nazistiske guld i søen, iværksatte det østrigske indenrigsministerium en omfattende eftersøgning. Helt op i 1980'erne hentede dykkere fra det østrigske forsvar og minestrygerhold ikke kun flere kasser fyldt med falske penge og trykkeplader, men også en betydelig mængde nazistisk krigsmateriel op fra søen. Alle de bomber, raketter, miner, sprængstoffer og andre våben, som blev fundet i søen, gav den tilnavnet „Det Tredje Riges Krigslosseplads.“

Opgaver

- **Skab jer et overblik over de vigtigste begivenheder i tysk historie fra Hitlers magtovertagelse til anden verdenskrigs afslutning i 1945. Hvornår begynder jødeforfølgelserne, og hvornår når de deres højdepunkt?**
- **Undersøg, hvor mange koncentrationslejre der fandtes i Tyskland og de tyskbesatte områder, og tegn dem ind på et kort. Hvor mange af dem var egentlige udryddelseslejre?**
- **Undersøg, om koncentrationslejre kun forekom under nazitiden i Tyskland, eller om der både før og efter og andre steder i verden har eksisteret lejre som de tyske.**

VIRKELIGHEDEN BAG FILMEN *FORFALSKERNE*

Detaljer i *Forfalskerne* som en fangebarak i en koncentrationslejr med et pingpong-bord, kabaretagtige revyer og opera som baggrundsmusik er alt for groteske til at være opdigtet af en manuskriptforfatter. De er virkelige scener fra falskmøntnernes værksted i koncentrationslejren Sachsenhausen.

Forfalskerne fortæller historien om dette værksted og om "Operation Bernhard", som skabte det. Denne operation blev sat i gang i 1942 for at virkeliggøre en hemmelig (og temmelig fantastisk) plan, som var udarbejdet af nazisterne under ledelse af en politiinspektør og SS-mand ved navn Bernhard Krüger, som var specialist i falskmøntnersager. Målet for operationen var at fremstille falske britiske pund og amerikanske dollars for at underminere disse to fjendelandes økonomier. Man mente også, at nazisterne ønskede at udføre større finansielle transaktioner med de falske penge, som for eksempel indkøb af krigsmateriel, men dette er omstridt blandt historikere.

Nazisterne hentede arbejdere til deres projekt fra koncentrationslejrene. Fængslede specialister – professionelle bogtrykkere, grafikere, typografer, alle jøder, gode borgere og hæderlige arbejdere – blev bragt til koncentrationslejren Sachsenhausen for at føre planen ud i livet. Isoleret fra verden udenfor blev fangerne i blok 18 og 19 tvunget til at arbejde som falskmøntnere i denne tophemmelige nazistiske operation.

Hovedaktiviteten for "Det gyldne bur", som fangerne kaldte deres afdeling af koncentrationslejren, var at producere falske penge, men også falske identitetspapirer og pas blev produceret for de hemmelige tyske tjenester. I alt 134 millioner pund Sterling blev produceret i Sachsenhausen, tre gange størrelsen af de britiske valutaeserver. Mellem 1942 og 1945 var 140 fanger travlt beskæftiget med fremstille pengesedler med pålydender på 5, 10, 20 og 50 pund. De falske pengesedler, "Operation Bernhard" fremstillede, var så perfekte, at de næppe kunne skelnes fra originalerne.

Fangerne i blok 18 og 19 var adskilt fra de "almindelige" fanger i koncentrationslejren Sachsenhausen og havde meget bedre forhold end de øvrige fanger. De fik nok at spise og fik hver en seng at sove i, og kommandanten gav dem et pingpong-bord og holdt fester fra tid til anden for at styrke deres arbejdsmoral. Selv om de var fri for at gå med fangeuniformer, vidste de, at det tøj, de havde på, stammede fra fanger, som var blevet gasset. Og truslen om døden var altid over dem, hvis deres arbejde ikke levede op til standarden eller blev saboteret. De fleste af dem havde en mistanke om, at deres viden om denne tophemmelige operation under alle omstændigheder ville bevirke, at de ville blive elimineret, så snart operationen var gennemført med succes. Således forfalskede de penge under den konstante frygt for døden, blev ved med at udtænke nye strategier til at forsinke produktionen og lavede så mange mislykkede forsøg som muligt for at vinde tid – selv om de var klar over, at de ikke kunne sabotere processen alvorligt uden at risikere deres eget liv.

Så snart det var lykkedes fangerne at fremstille perfekte engelske pundsedler, fik de ordre til at forfalske den amerikanske dollar. For at forstærke "dollargruppen" bragte Krüger en ny fange ind i værkstedet i 1944, Salomon Smolianoff, kaldet "Sally", en russisk jødisk kunstner og sin tids mest berygtede forfalsker af kunst og penge. Han er inspirationen til hovedfiguren i *Forfalskerne*, Salomon Sorowitsch. Ligesom Sorowitsch havnede Smolianoff også i fængsel før krigen var brudt ud, fordi han lod en smuk kvinde holde ham en nat for længe i Berlin. Og ligesom det i filmen er lejrkommandanten Friedrich Herzog, som arresterer Sorowitsch, var det i det virkelige liv politimanden Bernhard Krüger, som satte den "rigtige" Sorowitsch bag tremmer. Smolianoff blev sendt til koncentrationslejren Mauthausen i 1939 og gjorde sig selv nyttig for SS-vagterne som kunstner og portrætmaler. I 1944 blev han overflyttet til falskmøntnerværkstedet i Sachsenhausen og ankom der med "lidt af en vom", som Adolf Burger husker det.

Men året endte, uden at Smolianoff havde produceret en brugbar dollar. Det lykkedes gruppen at forsinke den vanskelige trykkeproces i adskillige måneder. Smolianoff deltog ikke i de andre gruppemedlemmers sabotageaktioner. Mesterforfalskeren arbejdede hårdt og demonstrerede sine færdigheder, men hans

kolleger ønskede at forsinke produktionen så længe som muligt og blev ved med forsætligt at ødelægge den gelatine, der var nødvendig for trykningen. Det var dog ikke muligt at blive ved med at gøre det i al evighed, og til slut lykkedes det dem at producere de første perfekte dollarsedler. Falskmøntnerne havde imidlertid også opnået deres mål: De allierede var på vej, og tyskerne var ikke længere i stand til at producere store mængder falske dollarsedler.

Afslutningen på "Operation Bernhard"

I filmen *Forfalskerne* bliver Sorowitsch og hans medfanger befriet fra Sachsenhausen. I virkeligheden blev falskmøntnerbarakkerne demonteret, da østfronten brød sammen tidligt i 1945, og russerne gik over floden Oder på vej mod Berlin. Fangerne og deres værksted blev flyttet til Alperne og til sidst anbragt i koncentrationslejren Ebensee i Salzkammergut i Østrig, hvor fangerne blev befriet af den amerikanske hær. De allierede styrkers fremrykning forhindrede nazisterne i at finde et sikkert gemmested til de falske penge, og SS smed derfor mange kasser med falske britiske pund i den dybe sø Toplitzsee i maj 1945.

Alle spor af mesterforfalskeren Smolianoff gik tabt efter hans befrielse. Man sagde, at han kom til Monte Carlo kort tid efter krigens afslutning, og at han tabte en masse penge i kasinoet. Han blev snart eftersøgt internationalt som falskmøntner, og han menes også at have forfalsket emigrationspapirer for jøder, der forsøgte at komme til Palæstina. Smolianoff døde i Argentina i 1960'erne. Han brugte angiveligt sine sidste år på at "genopdage" (altså forfalske) malerier af gamle mestre.

Opgaver

- **Diskuter det moralsk rigtige eller forkerte i at arbejde for tyskerne under de forhold, som fangerne i falskmøntnerværkstedet i Sachsenhausen var underlagt. Del jer eventuelt i to grupper, hvor den ene finder argumenterne for samarbejde, den anden argumenterne imod.**
- **Var "Operation Bernhard" overhovedet realistisk? Diskuter, om store mængder falske pengesedler ville have haft nogen virkning på krigens udfald.**

FILMEN

Begyndelsen: Det er lige efter anden verdenskrigs afslutning. En mand sidder på stranden i det glamourøse Monte Carlo, alle spilleres paradys, klædt i et slidt og lurvet sæt tøj, men med en kuffert, som viser sig at være fuld af penge.

En spillefilms åbningssekvenser kalder man ekspositionen, hvor man som regel på kort tid bliver introduceret for handlingens rum samt dens centrale figurer og motiver. I *Forfalskeren* anbringes hovedfiguren straks ved begyndelsen i billedet. Vi ved endnu intet om ham, og også sted og tid for handlingen er uklare. Sekvensen giver os en række ledetråde: Spor efter krigen tyder på tidlig efterkrigstid. Stedet viser sig at være Monte Carlo, og manden er Salomon Sorowitsch. Hvor den store sum penge, Sorowitsch er i besiddelse af, stammer fra, er endnu en gåde. Da det nummer, der er tatoveret på hans arm, i slutningen af sekvensen bliver synligt, bliver atmosfæren mere dystert, hvilket forstærkes af det pludseligt dramatiske soundtrack. I den samme scene i hotelværelset modsiger udvekslingen af penge mellem Sorowitsch og kvinden den foregående intimitet mellem dem. Sociale relationer bliver fremstillet som pengeforhold. Alt dette refererer til endnu ukendte forhold i hovedfigurens historie.

Stefan Ruzowitzky har i *Forfalskeren* indsat den historiske kernehandling i en ramme, der udgør filmens begyndelse og afslutning, anslår motiver, stiller åbne spørgsmål og derefter sammenfatter dem i slutningen. På den måde etableres der en spændingsbue, som involverer tilskuerne i fortællingens forløb. Kernehandlingen om hændelserne i Sachsenhausen følger efter den indledende episode, som kronologisk udspiller sig på et senere tidspunkt – filmen begynder altså sin fortælling ved afslutningen af historien. Mellemtiden, som omsluttes af fortællerammens parentes, er nazitiden, forfølgelsen, som bevirker dybe indgreb i hovedfigurens liv.

Det, der i begyndelsen kun er ufærdige antydninger, afslører sig i udviklingen af den videre handling, hvor begyndelsens antydninger bliver tillagt stadig nye betydninger, og en række stadig nye fortolkninger bliver sat i gang, indtil videreførelsen af den indledende Monte Carlo-sekvens i slutningen af filmen knytter de løse ender sammen.

I modsætning til den senere handling i lejren ser vi et kort stykke tid Sorowitsch på flere forskellige lokaliteter. Han kan bevæge sig frit. Kameraføringen består her af panoreringer, tiltninger og totaler med en spændvidde og bevægelsesfrihed, som for eksempel i beskrivelsen af kasinosalens størrelse og pragt, der træder i skarp kontrast til lejrmiljøets indelukkede elendighed.

Ved slutningen af åbningssekvensen sidder Sorowitsch alene ved et bord, og et eller andet synes at foregå i ham. Den musik, der spiller på terrassen, viser sig at stamme fra Sorowitsch's hoved. En montage fører over i den efterfølgende sekvens i Berlin i trediverne: Ryggen af den tjener, der serverer champagnen, dækker fuldstændig for kameraets linse og fungerer på den måde som en sortblending. Da den anden tjener atter giver udsynet frit og serverer en flaske champagne, befinder vi os i Berlin i 1936, og musikken fra Sorowitsch på terrassen viser sig at være musikken i en natklub.

Hvad derefter følger, kan opfattes som Sorowitsch's erindringer.

Flashback: Berlin 1936. Sorowitsch, falskmøntnerens konge, bevæger sig i en verden af svindlere, gigoloer og løsagtige kvinder. For ham er livet et spil, man skal bruge penge for at spille – og de penge, han har brug for, trykker han selv. Med en solid portion pragmatisme og en endnu større portion kreativitet, lykkes det ham at holde sig på livets lyse – og sikre – side. Men måske virker det bare sådan, for en smuk kvinde holder ham tilbage i Berlin en nat for længe. Den næste morgen bliver han arresteret af politiinspektør Herzog.

Ligesom mange andre "professionelle" kriminelle bliver Sorowitsch sendt i koncentrationslejr. Det går hurtigt op for ham, at lejren Mauthausen ikke er et normalt fængsel. Her bliver de indsatte systematisk dræbt. Sorowitsch forlader sig på sit overlevelsesevne og sine kunstneriske evner og bliver SS'ernes personlige

kunstmaler. Så bliver han overført til Sachsenhausen, hvor han bliver budt velkommen af en gammel bekendt, nemlig politimanden Herzog, som nu er blevet SS-officer og leder af en særlig hemmelig afdeling. I to barakker, som er strengt adskilt fra resten af lejren, skal der produceres falske penge i stor skala. Nazisterne har brug for kontanter! Når man tager forholdene i lejren i betragtning, er forholdene i "det gyldne bur" nærmest himmelske: rene, velorganiserede værksteder med baggrundsmusik, bløde senge, god mad.

Herzog ønsker at motivere sine mænd med god behandling og få det maksimale ud af sine håndplukkede specialister. Men én ting står dog klart: Hvis arbejdet ikke lykkes, vil de blive sendt til gaskammeret. "Hvor ville det være synd!" siger Herzog med et glimt i øjet. Sorowitsch og hans medfanger oplever kun rædslerne i koncentrationslejren indirekte, som når de i det pæne tøj, de får lov til at gå i, finder navnekortene på de jøder, der er blevet gasset. Og bag deres trænvægge hører de skrigene fra dem, der bliver tortureret.

Sorowitsch gør, hvad han altid gør: Han ser den anden vej, når tingene ikke kan ændres. Takket være sin dygtighed lykkes det ham faktisk at producere perfekte pundsedler. Herzog er meget tilfreds og giver sine falskmøntnere en belønning: et pingpong-bord! "Vi finansierer nazisters krig med vore falske penge," hvæser Sorowitsch's medfange Burger og begynder at sabotere deres arbejde. Snart kolliderer idealismen med pragmatismen. På den ene side står Sorowitsch med sin overlevelsespolitik, der går ud på at tage små, opportunistiske skridt, en dag ad gangen, også for at få fat i livsnødvendig medicin til Kolya, som har tuberkulose. På den anden side står Burger med sin konstante sabotage og sine hemmelige planer om at gøre oprør. Da Kolya bliver dræbt af en vagt med et skud i hovedet, går det op for Sorowitsch, at hans forsøg på at slutte en overenskomst med ondskaben har slået fejl.

Afslutningen på krigen redder de indespærrede falskmøntneres liv. En nat flygter nazisterne fra koncentrationslejren. Porten til friheden står åben – men den fører de privilegerede fanger fra trykkeriet igennem resten af lejrens mareridt. De andre overlevende kan næppe fatte, at disse velklædte, velnærede mennesker er fanger som de selv. Sorowitsch tvinges endelig til at se, selv om, eller måske netop fordi, alt er forbi. Det, han ser, er sult, torturerede ofre, som næppe ligner menneskelige væsener, og som vandrer formålsløst omkring blandt bjerge af lig.

Monte Carlo. Sorowitsch tager en sidste gang plads ved spillebordet. Han taber med vilje alle sine falske penge og går ned og sætter sig på stranden, ligesom i begyndelsen af filmen. "Har du været uheldig?" spørger hans franske callgirl. Og Sorowitsch smiler. "Vi kan altid lave flere," siger han og byder hende op til en tango på stranden.

Opgaver

- **Diskuter, hvilke episoder der er de vigtigste for handlingen i filmen. Tegn en tidslinje, hvor de vigtigste episoder plottes ind.**
- **Hvordan bliver de enkelte figurer introduceret? Hvad får vi at vide om dem?**
- **Hvilke figurer indbyder til identifikation, og hvilke gør ikke? Hvad skyldes det? Kan vi fx identificere os med Salomon Sorowitsch – hvorfor / hvorfor ikke?**
- **Hvilke handlemuligheder har fangerne i falskmøntnerværkstedet?**
- **Hvilke konsekvenser må de regne med, hvis de gennemfører projektet? Og hvis de saboterer det? Hvilket formål skulle det tjene at gøre oprør, sådan som Burger foreslår?**
- **Hvilke sociale / kulturelle forskelle mellem fangerne kan man iagttage?**
- **Hvordan er deres forhold til de øvrige fanger i lejren?**

- Hvilke konflikter præger forholdet mellem Burger og Sorowitsch? I hvilken udstrækning har deres personlige historie noget med det at gøre?
- Hvordan fremstilles magt i filmen? Hvilke former for magt demonstreres? Diskutér hvilken form for magt de forskellige hovedpersoner har – kig bl.a. på Sorowitsch, Burger og Herzog.
- "Man tilpasser sig eller dør," siger Sorowitsch. Og: "Jeg vil ikke give nazisterne den fornøjelse at se mig skamme mig over stadig at være i live." Hvad mener han? Diskuter hans overlevelsesstrategi. Hvordan fremstår Sorowitsch i filmen? Forstår man ham?
- "Jeg vil hellere gasses i morgen end skydes for ingenting i dag. En dag er en dag," siger Sorowitsch. Og senere, sammen med dr. Klinger: "Du må overleve. Kun ved at overleve har vi besejret dem." Diskuter Sorowitsch's holdning. Er overlevelse for enhver pris (også samarbejde) vigtigere end alt andet, eller er der ting, det er værd at kæmpe og dø for – også selv om det er forgæves? Diskuter, hvilken stilling filmen og Ruzowitsky tager til dette spørgsmål.
- Herzog siger: "Prøv ikke på at snyde mig igen, Sorowitsch. Vi er på samme side nu." Hvad mener han med det?
- Hvorved adskiller Herzog sig fra SS-manden Holst, som er den vagt, der skyder Kolya i hovedet og i almindelighed opfører sig brutalt over for fangerne i blok 18 og 19?
- Hvordan motiveres Herzogs opførsel? Er han nazist? Tror han på Tysklands sejr? Eller er han i virkeligheden ikke så forskellig fra Sorowitsch, blot på den anden side?
- Hvad kan hans historie være?
- Hvorfor lader Herzog fangerne opføre en revy?
- Hvordan reagerer de forskellige figurer på befrielsen / krigsafslutningen?
- Hvorfor skåner Sorowitsch Herzogs liv?
- Hvordan kan man tænke sig, at personernes liv kan gå videre?

INTERVIEW MED STEFAN RUZOWITSKY

Alle dine tidligere film har én ting til fælles: De er meget forskellige. Forfalskerne er også helt forskellig fra sine forgængere.

Sådan kan det godt se ud ved første øjekast, men faktisk bliver jeg ved med at fokusere på mit yndlingstema: Idealisme. Fra *Tempo* til *Die Siebtebauern* til *Anatomie* – mine film har altid unge helte, som træder ind i en ny verden, fulde af idealisme, men af dens slethed tvinges til at gentænke deres opfattelse af livet. *Forfalskerne* griber sagen an på en anden måde. Aldrig tidligere har jeg været i stand til at behandle spændingen mellem idealisme og pragmatisme i en så dramatisk, eksistentiel ramme.

Hvordan blev Forfalskerne til? Hvad er oprindelsen til denne film?

I dette tilfælde er det i sandhed muligt at sige, at det var temaet, der opsøgte mig: Inden for et tidsrum af to uger blev dette tema foreslået mig af to produktionsselskaber uafhængigt af hinanden. Det var tydeligvis et tegn fra skæbnen.

Hvordan var, eller er, din forbindelse med Adolf Burger?

For mig var det mest bevægende øjeblik utvivlsomt, da Burger og Plappler, de sidste overlevende, var til stede under optagelserne, og det gik op for mig: Min Gud, dette er ikke bare en film, vi laver – dette er historie, dette skete virkelig, og disse to mænd gennemlevede alle prøvelserne. På vej til optagelserne havde de to 90-årige mænd skændtes om, hvorvidt SS-kommandanten for falskmøntnerværkstedet var en morder eller en frelser. Jeg tænkte ved mig selv: Dette er præcis hvad min film handler om!

Hvordan vil du beskrive den situation, falskmøntnerne befandt sig i?

Jeg føler, at det grundlæggende handler om moderne, universelle problemstillinger. Og det er grunden til, at jeg blev fascineret af emnet: Er det muligt at spille pingpong i en koncentrationslejr, mens mennesker nogle få meter væk bliver tortureret til døde? Dette er ikke meget anderledes end spørgsmålet: Er det muligt at tage på en færdigpakket ferierejse til et sted, hvor mennesker i nærheden sulter ihjel? Er det muligt at nyde vores rige, beskyttede liv, når vi konfronteres med al lidelsen i verden?

Forfalskerne ønsker ikke at give folk dårlig samvittighed. Den fortæller sin historie på en meget spændende måde, næsten som en spændingsfilm. Har du nogen betænkeligheder ved at fremstille et emne som dette på en sådan måde?

For et nutidigt publikum er et vredt: "Det var sådan, det var!" ikke længere nok. Vi bliver nødt til at tale om Holocaust og har en moralsk forpligtelse til at gøre det på en måde, der når ud til så mange som muligt. Så ja, en film om Holocaust bør være spændende og underholdende i ordets bedste betydning. Og *Forfalskerne* er også en underholdende film. Men jeg vil også gerne sige, at jeg aldrig ville vove at fremstille hverdagsrædslerne i en "normal" koncentrationslejr.

Hvorfor ender din film så forsonligt? Er det en indrømmelse til publikums smag?

Det står klart, at Burger og Sorowitsch – ligesom alle andre overlevende fra koncentrationslejrene – vil skulle slås med denne smertefulde oplevelse i resten af deres liv, med spørgsmålet om, hvorfor de overlevede, og så mange andre måtte dø, og om de ikke kunne, eller burde, have gjort mere. Som filmskaber har jeg ikke ret til at bebrejde min filmhelt Sorowitsch, at han overlevede livet i en koncentrationslejr i seks år – det ville være intet mindre end umoralsk. Det er derfor, filmen må nøjes med at have en lykkelig afslutning.

Har du en særlig interesse for nazitiden?

Når man lever i et land som Østrig, hvor de populistiske, højreorienterede partier FPÖ og BZÖ, som er så utåleligt tæt på den nazistiske ideologi, konsekvent opfanger omkring 20 % af stemmerne og endda får lov til at deltage i ledelsen af landet, hvilket er lige så utåleligt – har man simpelthen det meget påtrængende behov at konfrontere dette tema fra tid til anden.

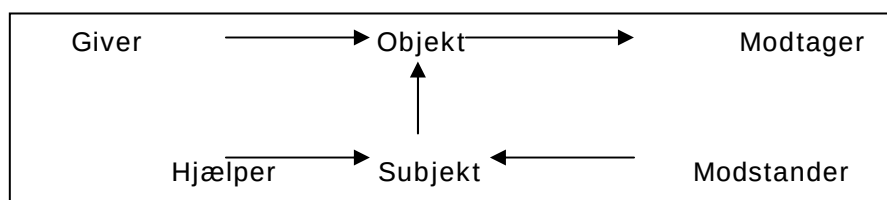
Interview hentet fra Beta Cinema Press'

pressemateriale til Forfalskerne.

Oversættelse Søren Søgaard.

Opgaver

- Ruzowitsky siger i interviewet, at idealisme er hans yndlingstema, og at han aldrig tidligere har været i stand til at behandle "spændingen mellem idealisme og pragmatisme i en så dramatisk, eksistentiel ramme." Hvor i filmen kan man se denne spænding udfolde sig?
- Skab klarhed over *Forfalskernes* handling og tematik ved at udfylde en aktantmodel med de kræfter, der er på spil i filmen. Diskuter især konfliktaksen og transportaksen, dvs. hvem eller hvad der egentlig er modstandere og hjælpere, og hvem eller hvad der er i stand til at levere objektet til modtageren. Hvad er egentlig objektet?

- Gør det samme med Herzog som subjekt. Og med Burger. Diskuter forskellene.
- Hvilke filmiske virkemidler i *Forfalskerne* er rent spillefilmsprog, og hvilke ligner dokumentarfilmens?
- Diskuter instruktørens udsagn om, at en film om Holocaust bør være spændende. Har han ret? Må man lave underholdning om drabet på millioner af mennesker?
- Hvilket kamerasprog anvendes i filmens forskellige episoder?
- Hvordan påvirker det fortællingen?
- På hvilken måde bruges der musik i filmen? Hvilke forskellige typer musik bruges der? Hvilke virkninger opnår filmen med det?
- Læg mærke til farveholdningen igennem filmen. Er den tilfældig, eller har den en tematisk betydning?
- Hvilken sandhedsværdi tilskriver filmen de fremstillede hændelser og figurer?
- Hvordan kunne en dokumentarisk bearbejdelse af det samme tema se ud?
- Hvilke specifikke filmiske virkemidler kunne stå til rådighed for en sådan løsning?
- Hvilke mulige locations, interviewpersoner og hvilket arkivmateriale kunne komme på tale?

- Hvordan ville det billede, en dokumentarfilm kunne tegne af historien, adskille sig fra spillefilmens billede?
- På hvilken måde ville en dokumentarfilm involvere tilskuerne? Og hvilke spørgsmål ville den kunne rejse?
- Ruzowitsky siger i interviewet: "På vej til optagelserne havde de to 90-årige mænd [Burger og Plappler] skændtes om, hvorvidt SS-kommandanten for falskmøntnerværkstedet var en morder eller en frelser. Jeg tænkte ved mig selv: Dette er præcis hvad min film handler om!" Hvad mener I? Diskuter, hvordan det er muligt at opfatte Herzog på to så forskellige måder.
- Er *Forfalskerne* en moralsk film? Hvorfor / hvorfor ikke?
- Er *Forfalskerne* efter Ruzowitskys mening en politisk film. Hvorfor / hvorfor ikke?

KOLOFON

Forfalskerne

Et undervisningsmateriale

Af Søren Søgaard

Stillfotos

Nordisk Film, Wikipedia

Redaktion

Flemming Kaspersen

Udgiver

Det Danske Filminstitut
Gothersgade 55
1123 København K

Kommentarer til dette materiale kan rettes til undervisning@dfi.dk
Det Danske Filminstitut © 2007

